

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY TA'LIM,
FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O'ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI
JAHON ADABIYOTI VA QIYOSIY ADABIYOTSHUNOSLIK KAFEDRASI

**“SHARQ MUMTOZ POETIKASI
MUAMMOLARI:
NAVOIY VA RUMIY”**

*mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy
konferensiya materiallari
2025-yil, 22-aprel*

MINISTRY OF HIGHER EDUCATION, SCIENCE AND
INNOVATIONS OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN
ALISHER NAVAI TASHKENT STATE UNIVERSITY
OF UZBEK LANGUAGE AND LITERATURE
DEPARTMENT OF WORLD LITERATURE AND
COMPARATIVE LITERATURE

*Proceedings of the international
scientific-theoretical conference titled*

**“ISSUES IN ORIENTAL CLASSICAL
POETICS: NAVO'I AND RUMI”**

April 22, 2025

Toshkent
“Nurafshon business”
2025

UO'K 845.711.05

KBK 133.585.3

“Sharq mumtoz poetikasi muammolari: Navoiy va Rumiy” mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari. – Toshkent: Nurafshon business, 2025. – 1016 b.

ISBN 978-9910-8871-6-1

Mas’ul muharrir:

Shuhrat Sirojiddinov,

filologiya fanlari doktori, akademik

Tahrir hay’ati:

Shuhrat Sirojiddinov (O‘zbekiston), Münevver Tekcan (Turkiya), Uzoq Jo‘raqulov (O‘zbekiston), Agnieska Vojta (Germaniya), Nozliya Normurodova (O‘zbekiston), Rukhsana Iftikhar (Pokiston), Almaz Ulviy (Ozarbayjon), Suvon Meli (O‘zbekiston), Sergey Nikonorov (Rossiya), Akibatxan Ismanova (Qirg‘iziston), Makpal Orazbek (Qozog‘iston), Aleksey Pilev (Rossiya), Nurboy Jabborov (O‘zbekiston), Shafiqa Yorqin (Afg‘oniston), Amir Ne‘mati Lima‘i (Eron), Nafas Shodmonov (O‘zbekiston), Rakymjan Turysbek (Kazakhstan), Dilmurod Quronov (O‘zbekiston), Gulnoz Xalliyeva (O‘zbekiston), Dilnavoz Yusupova (O‘zbekiston).

Sharq-islom madaniyatining ikki buyuk vakili – Alisher Navoiy va Jaloliddin Rumiy ijodi badiiyati, tarixiy-tipologik xossalarini ilmiy-nazariy tadqiq etishga qaratilgan “Sharq mumtoz poetikasi muammolari: Navoiy va Rumiy” mavzuidagi mazkur konferensiya materiallari ulkan geografik ko‘lami, tipologik talqinlari, tahliliy xulosalari bilan o‘ziga xosdir. To‘plam to‘rt bo‘limdan tashkil topgan. Har bir bo‘lim o‘zicha mustaqil ilmiy muammoni aks ettirishi bilan birga, Navoiy va Rumiy poetikasi sathida o‘zaro umumlashadi, jahon adabiyoti, qiyosiy adabiyotshunoslik, tarixiy hamda nazariy poetika, hozirgi adabiy jarayon muammolarini aks ettirishi bilan ma’naviy-ma’rifiy, badiiy-estetik ahamiyat kasb etadi.

Ilmiy to‘plam adabiyot nazariyasi, adabiy tanqid, adabiyot tarixi, qiyosiy adabiyotshunoslik, tarjima nazariyasi, tarjimashunoslik bilan shug‘ullanayotgan doktorant, tayanch doktorantlar; magistrant va bakalavriyat bosqichi talabalari, shuningdek, badiiy adabiyot masalalari bilan qiziquvchilar uchun mo‘ljallangan.

To‘plam Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti Ilmiy-texnik kengashining 2025-yil 3-apreldagi yig‘ilishi qaroriga asosan nashrga tavsiya etilgan.

**Mualliflar qarashlari tahririyat nuqtayi nazaridan
farqlanishi mumkin.**

© “Nurafshon business”, 2025.

UDC 845.711.05

KBK 133.585.3

Proceedings of the International Scientific-Theoretical Conference on the topic "Issues in Oriental Classical Poetics: Navoi and Rumi" – Tashkent: Nurafshon Business, 2025. – 1016 pages.

ISBN 978-9910-8871-6-1

Editor-in-Chief:

Shuhrat Sirojiddinov,

Doctor of Philological Sciences, Academician

Editorial Board:

Shuhrat Sirojiddinov (Uzbekistan), Münevver Tekcan (Turkiye), Uzoq Jo'raqulov (Uzbekistan), Agnieszka Wojta (Germany), Nozliya Normurodova (Uzbekistan), Rukhsana Iftikhar (Pakistan), Almaz Ulviy (Azerbaijan), Suvon Meli (Uzbekistan), Sergey Nikonorov (Russia), Akibatkhon Ismanova (Kyrgyzstan), Makpal Orazbek (Kazakhstan), Aleksey Pilev (Russia), Nurboy Jabborov (Uzbekistan), Shafiqo Yorqin (Afghanistan), Amir Ne'mati Lima'i (Iran), Nafas Shodmonov (Uzbekistan), Rakymjan Turysbek (Kazakhstan), Dilmurod Quronov (Uzbekistan), Gulnoz Khal-liyeva (Uzbekistan), Dilnavoz Yusupova (Uzbekistan).

The present conference proceedings, titled "Issues in Oriental Classical Poetics: Navoi and Rumi" focus on the scholarly and theoretical exploration of the artistic, historical, and typological dimensions of the works of two eminent figures of Eastern-Islamic culture – Alisher Navoi and Jalaluddin Rumi. With its broad geographical scope, comparative perspectives, and analytical insights, the collection offers a unique contribution to the field. The volume is organized into four sections. Each section explores a distinct scholarly issue while also highlighting the shared poetic features and mutual influences in the works of Navoi and Rumi. The discussions extend to themes in world literature, comparative literary studies, historical and theoretical poetics, and contemporary literary discourse, contributing to both intellectual and aesthetic understanding.

This collection is intended for doctoral and postgraduate researchers, as well as master's and undergraduate students in fields such as world literature, literary theory, literary criticism, comparative literature, translation theory, and translation studies. It may also be of interest to anyone engaged in the study of artistic literature.

The publication was recommended by the Scientific and Technical Council of Alisher Navoiy Tashkent State University of Uzbek Language and Literature on April 3, 2025.

The views expressed in the articles do not necessarily reflect those of the editorial board.

© "Nurafshon business", 2025.

MUNDARIJA

1.	<i>Shuhrat SIROJIDDINOV.</i> IKKI BUYUK – IKKI TURK (<i>Kirishso'z ornida</i>)	15
 I SHO'BA NAVOIY VA RUMIY: BADI'YAT VA TIPOLOGIYA 		
2.	<i>Узоқ ЖЎРАҚҲҲОВ.</i> МУМТОЗ ПОЭТИКАДА “ИДЕАЛ ОБРАЗ” МУАММОСИ	20
3.	<i>Қозоқбой ЙЎЛДОШ.</i> “ЛАЙЛИ ВА МАЖНУН” ДОСТОНИДА РУҲИЯТ ТАСВИРИ	48
4.	<i>Сувон МЕЛИ.</i> “ХАМСА”ДА МУАЛЛИФ “МЕН”И	57
5.	<i>Gulnar Agig JAFARZADE.</i> THE INFLUENCE OF RUMI ON ALISHER NAVAI'S PERSIAN RUBAIYAT	68
6.	<i>Münevvər TEKCAN.</i> ALI SHIR NAVA'I'S IMPACT ON THE TIMURID RENAISSANCE	79
7.	<i>Сергей НИКАНОВ.</i> К ВОПРОСУ О ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ЗНАЧИМОСТИ ЭПИТЕТОВ В СБОРНИКЕ “СОКРОВИЩНИЦА МЫСЛЕЙ” АЛИШЕРА НАВОИ	90
8.	<i>Мақсуд АСАДОВ.</i> НАВОИЙ АСАРЛАРИДА ИЖОД ВА ИЖОД АҲЛИ ТАЛҚИНИ	99
9.	<i>Шоира АҲМЕДОВА.</i> АЛИШЕР НАВОИЙ ВА ЖАЛОЛИДДИН РУМИЙ МАКТУБЛАРИ ҲАҚИДА	107
10.	<i>Гулноз ХАЛЛИЕВА, А. ЮСУПОВА.</i> ЕВРОПАДА РУМИЙШУНОСЛИК ВА СУЛТОН ВАЛАДНИНГ БУЮК БРИТАНИЯДА САҚЛАНАЁТГАН АСАРЛАРИ ХУСУСИДА	116

	<i>Оразбек МАҚПАЛ, Айнұр АНАПИНА.</i>	
11.	ӘДЕБИЕТТЕГІ ИНТЕРМӘТІНДІЛІК: АБАЙ ШЫҒАРМАЛАРЫНЫҢ ӘЛІШЕР НАУАИМЕН САБАҚТАСТЫҒЫ	121
	<i>Сайфиддин РАФИДДИНОВ.</i>	
12.	НАВОЙИ ВА РУМИЙ ИЖОДИНИНГ ҚИЁСИЙ ЎРГАНИШ МАММОЛАРИ	128
	<i>Dilnavoz YUSUPOVA.</i>	
13.	MAVLONO JALOLIDDIN RUMIY VA ALISHER NAVOIY ASARLARIDA SAMARQAND TALQINI	137
	<i>Илҳом ҒАНИЕВ.</i>	
14.	ЖАЛОЛИДДИН РУМИЙ ВА АЛИШЕР НАВОЙИ АСАРЛАРИДА ИНТЕРТЕКСТУАЛЛИК	146
	<i>Islamjon YAKUBOV.</i>	
15.	JALOLIDDIN RUMIY MEROSI VA ZAMONAVIY O'ZBEK ROMANCHILIGI	153
	<i>Gulbahor ASHUROVA.</i>	
16.	TARIXIY SHAXS TASVIRI: NAVOIY OBRAZI	162
	<i>Qahramon TO'XSANOV, Muhammadamin JURAQULOV.</i>	
17.	RUMIY VA NAVOIY IJODIDA ILM-MA'RIFAT TALQINI	170
	<i>Mahmadiyor ASADOV.</i>	
18.	HOMO POETIKUS KONSEPSIYASI: NAVOIY VA RUMIY	174
	<i>Sobit AVEZOV.</i>	
19.	BOQIYLIKKA DAXLDOR BITIKLAR	174
	<i>Адҳамбек АЛИМБЕКОВ.</i>	
20.	АЛИШЕР НАВОЙИНИНГ ТУРКИЯЛИК ШОГИРДИ	182
	<i>Насиба БОЗОРОВА.</i>	
		187
21.	ҲАЗРАТИ МАВЛОНОНИНГ “МАЖОЛИСИ САБЪА” (“ЕТТИ МАЖЛИС”) АСАРИДА НАЪТ	191
	<i>Yulduz ZIYAYEVA.</i>	
22.	“OSHIQ-MA'SHUQA-RAQIB” OBRAZI GENEZISI	198
	<i>Olmos XURRAMOV.</i>	
23.	ALISHER NAVOIYNING “HOLOTI PAHLAVON MUHAMMAD”DA TARIXIY HAQIQAT IFODASI	205
	<i>Hasamuddin HAMDARD.</i>	
24.	AMIR ALISHER NAVOIYNING HEROT MAKTABINING TUSHUNCHALARINI TEMURIYLAR SIYOSATIGA O'TKAZISHDAGI ROLI	210

25.	<i>Leyla HƏSƏNOVA.</i> AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATINDA ROMANTİZM	220
26.	<i>Marifat RAJABOVA, Madina IBOTOVA.</i> RUMİY VƏ NAVOIY LIRIKASIDA KO'NGIL METAFORASI	226
27.	<i>Sherxon QORAYEV.</i> MAVLAVIY "GIRDI DARVESH-LAR"NING RAQSU SAMO' MAJLISLARI	231

II SHO'BA SHARQ ADABIYOTIDA POETIKA MUAMMOLARI

28.	<i>Улугбек ХАМДАМ.</i> ГЛОБАЛ ДУНЕДАГИ ЙЎЛЧИ ЮЛДУЗЛАР	244
29.	<i>Zafer TOPAK.</i> ALİ ŞİR NEVÂÎ'NİN TÜRKÇE DİVANLARINDAKİ ŞİİRLE İLGİLİ BENZETMELER VE BUNLARIN ŞAİRİN POETİKASINA KATKILARI	254
30.	<i>Gulnoz XALLIYEVA, Adiba MA'DIYEVA.</i> ZAMONAVIY O'ZBEK VA NEMIS SHE'RIYATIDA BAHOR OBRAZINING BADIY TALQINI	266
31.	<i>Dilrabo QUVVATOVA.</i> MUMTOZ POETIKADA MASNAVIYGA OID QARASHLAR TALQINI	275
32.	<i>Вусала НАСИБОВА.</i> КОМПЛЕКС НОВРУЗОВСКИХ ОБРЯДОВ В АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ	279
33.	<i>Диляра ХАЛИЛОВА.</i> К ВОПРОСУ О МЕЖКУЛЬТУРНОМ ПОТЕНЦИАЛЕ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ТЕКСТОВ НАВОИ И ПУШКИНА В ПРЕПОДАВАНИИ РУССКОГО ЯЗЫКА	285
34.	<i>Оразбек МАҚПАЛ, Әнуар ЗЕРДЕ.</i> НҮРЛАН МӘУКЕНҰЛЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ АБАЙ ДӘСТҮРІ	289
35.	<i>Олим ОЛТИНБЕК.</i> РАУФ ПАРФИ ШЕЪРЛАРИНИНГ ВАЗН ХУСУСИЯТЛАРИ	297
36.	<i>Farhad RAHİMİ.</i> FERAĞÎ'NİN MİFTAHU'L-LÜGAT SÖZLÜĞÜNÜN DÜZENİ VE EL YAZMASI ÜZERİNE	312

37.	<i>Orzigul HAMROYEVA.</i> QOʻFIYAGA OID BIRLIK LARNING QIYOSIY TAHLILI	325
38.	<i>Ainisa AKMATOVA, Makhlie NAZAROVA</i> THE SPECIFIC PECULIARITIES OF THE EMAGE "WOMAN" IN THE EPIC MANAS AND IN ALISHER NOVOIY'S WORKS	333
39.	<i>Тоғжол НОРОВ.</i> АЛИШЕР НАВОИЙ БОРЛИҚ ФАЛСАФАСИДА КОСМОС, МАКОН ВА ЗАМОН ТАЛҚИНИ	341
40.	<i>Rustam SHARIPOV.</i> MAHMUDHO'JA BENBUDIY VA ABDURAUF FITRATNING MILLIY DAVLATCHILIK HAQIDAGI QARASHLARI	353
41.	<i>Feruza BURXANOVA.</i> BADIY SO'Z JILOSI	370
42.	<i>Ольга ЧИЖИКОВА, Ирина ЯНОВСКАЯ.</i> ЧЕРТЫ КОСМИЗМА В СТИХОТВОРЕНИИ НИКОЛАЯ КЛЮЕВА "БЕЛАЯ ИНДИЯ" И В НЕКОТОРЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ВОСТОЧНЫХ АВТОРОВ	377
43.	<i>Komiljon HAMROYEV.</i> SHARQ NIKOYATLARINING TIPOLOGIK XUSUSIYATLARI	386
44.	<i>Ўилуффар УМАРОВА.</i> УЛЖАС СУЛАЙМОНОВ ШЕЪРИЯТИ	393
45.	<i>Zebiniso BEKMURADOVA.</i> PAREMIYADA XIAZM	399
46.	<i>Азамат ХАЙРУЛЛАЕВ.</i> НОРМУРОД НОРҚОБИЛОВ ҲИКОЯЛАРИДА ОНОМАСТИКА	404
47.	<i>Салават АЮПОВ.</i> ОТЗВУКИ РУССКОЙ КЛАССИКИ В ЧЕХОВСКОМ ЭТЮДЕ "БЕЗНАДЕЖНЫЙ"	422
48.	<i>پوهنپار امرالله محمدی</i> بررسی زبان شناسانه استعاره مفهومی عشق در اشعار فارسی نوایی	429
49.	<i>Tozagul MATYOQUBOVA.</i> G'AFUR G'ULOM SHE'RIYATIDA LIRIK QAHRAMON VA KECINMANING POETIK IFODASI	437
50.	<i>Ирина ЯНОВСКАЯ, Ольга ЧИЖИКОВА.</i> СКУЛЬПТУРНЫЕ ОБРАЗЫ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ А.С.ПУШКИНА	445

51.	<i>Шохрат Нусрат МАМЕДОВА.</i> ЭТНОКУЛЬТУРНАЯ СЕМАНТИКА ДЕТСКИХ ДРАМ МИРВАРИД ДИЛЬБАЗИ	453
52.	<i>Umida ABDULLAYEVA.</i> "SHAYX SAN'ON" QISSASIDA USTOZ-SHOGIRD MASALASI	466
53.	<i>Yorqinoy NASIRDINOVA.</i> ALISHER NAVOIY OBRAZI FRANSUZ ADABIY VA TARIXIY TAFAKKURIDA	470
54.	<i>Sayid Nurulloh AMINYOR.</i> ALISHER NAVOIY MA'RIFATNING PORLOQ QUYOSHI	478
55.	<i>Qtabek BABAYEV, Munisa BOLTAYEVA.</i> ÜBERSETZUNGSMETHODE VON TECHNISCHEN TEXTEN	491
56.	<i>Нуриддин УБАЙДУЛЛАЕВ.</i> "ТАНАЗЗУЛ" РОМАНИДА МУСУЛМОНҚУЛ МИНГБОШИ ОБРАЗИ	496
57.	<i>Matluba MAMADIYAROVA.</i> "ALPOMISH" VA "BEOVULF" EPOSJARIDA AYOL FENOMENI	503
58.	<i>Mahbuba QARSHIYEVA.</i> ALISHER NAVOIY: MATNSHUNOSLIK VA MANBASHUNOSLIK	508
59.	<i>Feruzha SAPAYEVA.</i> MAXTUMQULI ASARLARINING TURKIY TILLARDAGI TARJIMALARI VA ULARNING TADQIQI	514
60.	<i>Bahor SHUKUROVA.</i> BADIIY ADABIYOTDA RAMZIY OBRAZLAR TALQINI	522
61.	<i>Nodira SAIDOVA.</i> "NAVOIY VA ILOHIYOT"DA "GERMENEVTIK DOIRA"DAN FOYDALANISH	530
62.	<i>Sevinchoy YOQUBOVA.</i> XX ASR BOSHJARI O'ZBEK SHE'RIYATINING YANGILANISH OMILLARI	534
63.	<i>Нилуфар ДИЛМУРОДОВА.</i> АСАД ДИЛМУРОД ЭССЕЛАРИНИНГ ГЕНЕТИК АСОСЛАРИ, УЛАРДА МУАЛЛИФ ИФОДА УСЛУБИ ВА БАДИИЙ- ЭСТЕТИК КОНЦЕПЦИЯСИ	541
64.	<i>Nodira XUDOYNABAROVA.</i> JALOLIDDIN RUMIY VA ALISHER NAVOIY JAHON ADABIYOTI KONTEKSTIDA	547

65.	<i>Maftuna NORQULOVA.</i> "HALI HAYOT BOR..." QISSASIDA QAHRAMON KONSEPSIYASI	552
66.	<i>Dilnavoz BOYZOQOVA.</i> "YUSUF VA ZULAYHO" QISSASIDA OBRAZ TALQINI	560
67.	<i>Махфуззоҳон ХОМИДОВА.</i> "БАДОЙИЪ УЛ-БИДОЯ" ДА ИНТЕРТЕКСТУАЛЛИК	568

III SHO'BA NAVOIY VA RUMIY IJODIDA MA'RIFAT VA MILLIYAT MASALALARI

68.	<i>Nafas SHODMONOV.</i> "LAYLI VA MAJNUN" DOSTONI SYUJETI VA G'OYASINI SHAKLLANTIRGAN BA'ZI OMILLAR	578
69.	<i>DR. KEMAL YAVUZ ATAMAN.</i> OSMANLI DEVLETİ'NİN MANEVİ VE HAKİKİ MÜESSİSİ MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN-İ RÛMÎ	584
70.	<i>G'ayrat MURODOV, Shahlo SA'DULLAYEVA.</i> MURSHID VA MURID MUNOSABATI	592
71.	<i>Нусратулло ЖУМАХЎЖА.</i> ЖАЛОЛИДДИН РУМИЙ "МАШАВИЙИ МАЪНАВИЙ" АСАРИНИНГ КИРИШ ҚИСМИ МАЗМУНИГА ЧИЗГИЛАР	602
72.	نویسنده: پروفسور دکتر فضل الرحمن فقیہی ہروی نقش امیر علیشیر نوابی در تمدنآفرینی دورہ تیموریان ہرات	607
73.	<i>Darmonoy O'RAYEVA.</i> RUMIY VA HOZIRGI O'ZBEK SHOIRLARI IJODIDA DUNYO TA'RIFI	619
74.	<i>Ulkar BAKHSHIYEVA.</i> THE ARTISTIC-AETHETIC FEATURES OF THE MYTHOLOGICAL APPROACH IN NIZAMI GANJAVI'S POEM "ISKANDARNAME" (IN THE CONTEXT OF LEGENDS RELATED TO KHIDR)	624
75.	بشیر احمد قرداش هصالح	634
76.	<i>Odiljon AVAZNAZAROV.</i> NAVOIY DOSTONLARIDA "QADAM" METAFORASI	642

	<i>Toji NOROV.</i>	
77.	ALISHER NAVOIY FALSAFIY MEROSINING ILOHIY-MA'RIFIY VA MAFKURAVIY ASOSLARI	649
	<i>Saodat MUMINOVA.</i>	
78.	AQL VA IDROK O'RTASIDAGI MUVOZANAT	662
	<i>Мустафа БАЙЭШАНОВ.</i>	
79.	"ПЯТЕРИЦА" НАВОИ В СОКРОВИЩНИЦЕ МИРОВОЙ ЛИТЕРАТУРЫ	667
	<i>زینب نوروز علی ؛ شادمحمد سہاک</i>	
80.	جاہگاہ عقل در اشعار امیر نظام الدین علیشیر نوایی	671
	<i>Usmon QOBILOV.</i>	
81.	ON THE INTERPRETATION OF THE TRUE OF HUMANITY AND THE UNIVERSE IN ARTISTIC CREATIVITY	678
	<i>دکتر نورالرحمن ناصح</i>	
82.	انسان کامل و انسان شناسی از نظر علی شیر نوایی و مولانا با رویکرد تطبیقی	687
	<i>Адҳамбек АЛИМБЕКОВ.</i>	
83.	АЛИШЕР НАВОИЙ ҲАҚИДА ТУРК ДОСТОНИ	693
	<i>Hamza ATEŞ, Kemal ATAMAN.</i>	
84.	MAVLONO JALOLIDDIN RUMIY ASARLARIDA IJTIMOİY O'ZGARISHLAR	700
	<i>Мавжуда НУРИДДИНОВА.</i>	
85.	"БОР КИТОБИ, ЛЕК ПАЙҒАМБАР ЭМАС..."	710
	<i>Shohista NIYOZOVA.</i>	
86.	MILLIY QADRIYATNING TAMAL TOSHI	720
	<i>Duygu KOCA.</i>	
87.	ALİ ŞİR NEVÂÎ'NİN ESERLERİNDE AHLAKİ DEĞERLER	727
	<i>Iroda ISHONXANOVA.</i>	
88.	XX ASR 40-YILLARIDA NAVOIYSHUNOSLIK	734
	<i>Ойдин ТУРДИЕВА, Ойша ШУКУРОВА.</i>	
89.	РУМИЙ ҒАЗАЛЛАРИДА ТИНЧЛИК ҒОЯСИ ТАЛҚИНИ	734
	<i>Nargiza SHOALIYEVA.</i>	
90.	RUMIY VA NAVOINING ISHQQA OID QARASHLARI	741
		747

IV SHO'BA
NAVOIY VA RUMIY
YOSH TADQIQOTCHILAR TALQINIDA

91.	<i>Malika SUYUNOVA.</i> HAMZA VA XALQ TEATRI	766
92.	<i>Laylo TO'YCHIYEVA.</i> "ULISS" ROMANIDA TRAGIK VAZIYAT XRONOTOPI	772
93.	<i>Nilufar HAITOVA.</i> HAMID OLIMJON – NAVOIYSHUNOS	777
94.	<i>Shaxnoza TURSUNOVA.</i> SIZIF OBRAZI: TURFA TALQINLAR	781
95.	<i>Madina VAHOBOVA.</i> "NAVOIY KIRMAGAN UYLAR QORONG'U"	786
96.	<i>Sayohat ARZIQULOVA.</i> FATMA SHENGIL SUZAR IJODIDA RUMIY AN'ANALARI	794
97.	<i>Osiyo SIDDIQOVA.</i> KOMIZM XUSUSIDA BIR-IKKI SO'Z	802
98.	<i>To'lg'anoy QULJANOVA.</i> ASQAR MAHKAM IJODIDA RUMIYONA OHANGLAR <i>Sabinabonu BERDIYEVA.</i>	810
99.	"ADABIYOTSHUNOSLIK LUG'ATI"NING ELEKTRON MOBIL ILOVASINI YARATISH XUSUSIDA	815
100.	<i>Huriniso MENGLIYEVA.</i> DUNYONING AZALIY SAVDOSI	819
101.	<i>Баҳодур ЖОБЛИЕВ.</i> УНИВЕРСАЛ ОБРАЗЛАР КЎЛАМИ	825
102.	<i>Zilola JO'RAYEVA.</i> NAVOIY VA RUMIY ASARLARIDA TASAVVUF TIMSOLLARI	829
103.	<i>Diyora O'KTAMOVA.</i> ALISHER NAVOIY FARDLARINING O'RGANILISHI	834
104.	<i>Hediye Zeynep KÖŞEK.</i> ALİ ŞİR NEVÂİ VE MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN RUMÎ'NİN ESERLERİNDE TAKVÂ	839
105.	<i>Selenay ŞAHİN.</i> ALİ ŞİR NEVÂİ VE MEVLÂNÂ'NIN SANATSAL VE DÜŞÜNSEL YAKLAŞIMLARININ MİMARİ ESERLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: SOSYO-KÜLTÜREL BİR DEĞERLENDİRME	849

	<i>Nodirjon G'AFUROV, Shahnoza YO'LDOSHEVA.</i>	
106.	NAVOIY "XAMSA"SI VA RUMIY "NAYNOMA"SIDA "NAY" TIMSOLI	856
	<i>Noila ROXATALIYEVA.</i>	
107.	"DEVONA" VA "JUNUN" TUSHUNCHALARI TALQINI	861
	<i>Sema DÜLGAR.</i>	
108.	ŞAİR FÂTİMA HANIM VE KÜTAHYA MEVLEVÎHÂNESİNE ETKİLERİ	866
	<i>İrem ERDEM.</i>	
109.	ALİ ŞİR NEVAÎ'NİN MUHAKEMETÜ'L-LUGATEYN ADLI ESERİNDE EŞANLAMLILIK	872
	<i>Dilfuza ISMOILOVA.</i>	
110.	"BİR AYOL HAYOTIDAN 24 SOAT" NOVELLASINING KOMPOZITSION TAHLILI	881
	<i>Beyza ÖZER.</i>	
111.	MÊKÂNDAN LÂMEKÂNA: ALİ ŞİR NEVAÎ VE MEVLÂNÂ	888
	<i>Ahmet Berat COŞKUN.</i>	
112.	MUHÂKEMETÜ'L-LUGATEYN'DE GEÇEN İŞ/HAREKET BILDİREN FİILLER VE BU FİILLERİN KUZEYBATI/KIPÇAK TÜRK LEHÇELERİNDEKİ GÖRÜNÜMLERİ	897
	<i>Aziz NORQULOV.</i>	
113.	"NASOYIM" PINJIDAGI UMR	910
	<i>Saodat FAYZIYEVA.</i>	
114.	JADID MATBUOTIDA NAVOIY IJODI TADQIQI	916
	<i>Jobir ISMATILLOYEV.</i>	
115.	MUNIS IJODIDA NAVOIY AN'ANALARI	924
	<i>Dovud XO'JAQULOV.</i>	
116.	NAVOIY VA RUMIY IJODIDA SABR TUSHUNCHASI	930
	<i>Nazokat G'OFUROVA.</i>	
117.	BİLGAMISH – BUYUK SHARQNING QADIM DURDONASI	934
	<i>Nargiza SHAMIYEVA, Jazira TULEGENOVA,</i>	
	<i>Nargiza XOLBOBOYEVA.</i>	
118.	COMPARATIVE STUDY OF MEANING EXPANSION AND NARROWING OF QUALITATIVE ADJECTIVES IN ENGLISH AND UZBEK	938
	<i>Go'zal OMONOVA.</i>	
119.	JALOLIDDIN RUMIY HIKOYALARIDA XULQ-ATVOR MASALASI	944
	<i>Madina TURSUNOVA.</i>	
120.	MARLO VA SHEKSPIR: IJODIY PARALLELLAR VA FARQLAR	949

121.	<i>Shodiya TURSUNALIYEVA.</i> "ABU RAYHON BERUNIY" DRAMASIDA FOJIAVIY VAZIYATLAR TALQINI	952
122.	<i>Gulzoda SAFAROVA.</i> ERKIN A'ZAMNING "ANOYINING JAYDARI OLMASI" HIKOYASIDA IDILLIYAVIYLIK	957
123.	<i>Nozima KARIMOVA.</i> YOVUZ BAHODIR O'G'LINING "YONAYOTGAN BUXORO" ROMANIDA TARIXIY HAQIQAT	964
124.	<i>Suhrobjon ZIYODOV.</i> YOSHLAR SHE'RIYATIDA NAVOIYGA MUROJAAT	970
125.	<i>Sherzod USMONOV.</i> ZEBO MIRZO SHE'RIYATIDA METAFORIK OBRAZLAR	977
126.	<i>Нармин БАБАЕВА.</i> ЭТИОЛОГИЧЕСКАЯ СЕМАНТИКА МИФОЛОГИЧЕСКИХ ОБРАЗОВ	983
127.	<i>Yüsra KARAÇA.</i> HZ. MEVLANA'NIN YOLU VE HAT SANATI	993
128.	<i>Lobar BERDIYEVA.</i> SHAVKAT RAHMON SHE'RIYATIDA RAMZIYLIK	999
129.	<i>Gulsevar MAMANOVA.</i> "YUSUF VA ZULAYHO": GENEZIS MASALASI	1006
130.	<i>Shahzoda VALIJONOVA.</i> NAVOIY E'TIROF ETGAN XAMSANAVIS	1014
131.	<i>Dilrabo HAYDAROVA.</i> O'ZBEK-TURK HIKOYALARIDA KOMIKLIK	1018
132.	<i>Saida DAVRONOVA.</i> ALISHER NAVOIY FAOLIYATINING O'ZBEKISTON KINOFOTOFONO MILLIY ARXIVI HUJJATLARIDA YORITILISHI	1022
133.	<i>Mirjalol SODIQOV.</i> "BUYUKLAR TUHFASI" – MUMTOZ ADABIYOT TARIXIGA DOIR TADQIQOT	1029
134.	<i>Muhayyo ISTAMOVA.</i> AYOL OBRAZI JOZIBASI	1036
135.	<i>Iroda ESHMURADOVA.</i> YANGI DARSLIKLAR HAQIDA	1041

136.	<i>Ruxsora UNAROVA.</i> AHMAD A'ZAM HIKOYALARIDA "JUMBOQ" TASVIRI	1048
137.	<i>Maftuna USMONOVA.</i> NAVOIYDA "SHOH" VA "GADO" TUSHUNCHALARI TALQINI	1052
138.	<i>Nigora TOSHMURODOVA.</i> FURQAT VA MA'RIFATPARVARLIK G'OYASI SHARIF YUSUPOV TALQINIDA	1057
139.	<i>Muxlisa ASHIRMATOVA.</i> NAVOIY VA RUMIY: MUSHTARAK DIDAKTIKA	1068
140.	<i>Dilnavoz NAJIMOVA.</i> MUMTOZ TURKIY ADABIYOTNI BOLALAR ONGIGA YETKAZISH AMALIYOTIGA DOIR	1074
141.	<i>Parvina NARZULLOYEVA.</i> XAMSA DOSTONLARIDA UCHRASHUV MOTIVINING O'RNI	1083
142.	<i>Roza QURBONOVA.</i> NAVOIY VA RUMIY ADABIY MEROSINING BOSHQA TILLARGA TARJIMASI VA CHET ELLARDA O'RGANILISHI	1090
143.	<i>Nigina FAYZULLAYEVA.</i> A.S.PUSHKIN VA F.M.DOSTOYEVSKIY ROMANLARIDA EPISTOLYAR JANRNING BADIY-ESTETIK FUNKSIYASI	1097
144.	<i>Ayşe ÖZTOKLU, Sümeyye ÇAĞLAR YILMAZ.</i> MEVLÂNÂ CELÂLEDDÎN RÛMÎ'NİN MESNEVÎ'SİNDE HZ. MUSA KISSASINDAN KESİTLER	1104

Mahmadiyor ASADOV,

PhD, dotsent

(ToshDO'TAU, O'zbekiston)

Doi. 10.52773/tsuull.conf.2025/CZTN1307

HOMO POETIKUS KONSEPSIYASI: NAVOIY VA RUMIY

Annotatsiya: Mazkur maqolada adabiyotshunoslikda “homo poeticus” – ya’ni ijodkor inson obrazining shakllanishi, nazariy asoslari va uning Sharq hamda G’arb adabiyotlaridagi talqinlari tahlil qilinadi. Pol Rikur, Yan Parandovskiy, Mixail Baxtin singari nazariyotchilar nuqtayi nazaridan homo poeticus tushunchasining mohiyati ochib beriladi. Shuningdek, maqolada Alisher Navoiy va Jaloliddin Rumi ijodida homo poeticus konsepsiyasining badiiy ifodasi chuqur tahlil etiladi. Sharq mumtoz adabiyotidagi bu tushuncha insonning estetik, ruhiy va ma’naviy yuksalishini aks ettiruvchi falsafiy model sifatida talqin qilinadi. Maqolada homo poeticus insonni so’z, obraz va metafora orqali borliqni anglaydigan, ijodiy tafakkurga ega bo’lgan mavjudot sifatida yoritiladi. Homo poeticusning badiiy, ruhiy va ijtimoiy funksiyalari alohida belgilar bilan ochib beriladi.

Annotation. This article explores the concept of homo poeticus – the creative individual – as a literary figure, its theoretical foundations, and its interpretations in both Eastern and Western literary traditions. The essence of the homo poeticus concept is examined through the perspectives of theorists such as Paul Ricoeur, Jan Parandowski, and Mikhail Bakhtin. The paper also presents an in-depth analysis of the poetic representation of homo poeticus in the works of Alisher Navoi and Jalaluddin Rumi. In classical Eastern literature, this concept is viewed as a philosophical model that reflects human aesthetic, spiritual, and moral elevation. The article describes homo poeticus as a being who comprehends existence through words, symbols, and metaphors, possessing a unique creative consciousness. The aesthetic, spiritual, and social functions of homo poeticus are highlighted with distinct characteristics.

Kalit so’zlar: Homo poeticus, ijodkor shaxs, poetik tafakkur, metafora, estetik ong, Sharq adabiyoti, Navoiy, Rumi, badiiy obraz, ma’naviy yuksalish, ruhiy tajriba, badiiy talqin.

Keywords: Homo poeticus, creative individual, poetic consciousness, metaphor, aesthetic perception, Eastern literature, Navoi, Rumi, artistic image, spiritual elevation, inner experience, literary interpretation.

Adabiyotshunoslikda insonni badiiy obraz sifatida o’rganish ko’plab nazariy yo’nalishlarning markaziy masalasi hisoblanadi. Insonni poetik talqin qilishda XX asr oxirlarida shakllangan “homo poeticus” konsepsiyasi g’oyat muhim nazariy model sifatida e’tirof

etiladi. Bu konsepsiya doirasida ijodkor shaxs – ya’ni shoir yoki yozuvchi – shunchaki badiiy matn yaratuvchisi emas, balki ruhiy tajriba tashuvchi, jamiyat bilan madaniy muloqot qiluvchi, tarixiy ongni aks ettiruvchi va estetik qadriyatlarni shakllantiruvchi ijtimoiy subyekt sifatida qaraladi. *Homo poetikus* (Homo Poeticus) tushunchasi adabiyotda insonning estetik, ijodiy va ma’naviy tabiatini o’rganishga doir yondashuvlar orasida alohida o’rin tutadi. Bu atama lotin tilidan tarjima qilinganda **“poetik odam”** yoki **“ijodkor shaxs”** degan ma’noni anglatadi. *Homo poetikus* – bu insonni ramzlar, timsollar, metaforalar orqali tafakkur qiluvchi, go’zallikni yaratishga va anglashga intiluvchi mavjudot sifatida tasvirlaydi. U – insonning eng muhim xususiyatlari bo’lmish ijodkorlik, yaratuvchanlik va estetik-intellektual yuksalishda namoyon bo’ladigan inson modeli sifatida tasavvur qilinadi. Yana boshqacha qilib aytganda, *homo poetikus* – bu ijodkor shaxsning adabiyotshunoslikdagi nazariy modeli bo’lib, u insonni **so’z, tasavvur, obraz** orqali o’zini va dunyoni anglaydigan, estetik tafakkur orqali borliqni qayta yaratadigan mavjudot sifatida talqin qiladi. *Homo poetikus* – bu inson tafakkurining badiiy shakl orqali ifodalanadigan qiyofasidir. U hayotga poetik qaraydi, o’zining mavjudligini so’z, obraz va metafora orqali anglatadi. *Homo poetikus* – bu so’z orqali haqiqatni izlovchi, go’zallikni yaratuvchi va badiiy tafakkurga ega insondir.

“*Homo poetikus*” tushunchasi qadimgi yunon estetikasi, islom falsafasi va hozirgi badiiy tafakkurda shakllangan kontseptual modelga ega. Bu tushuncha ilk bor yunonlarda “*homo logos*” – ya’ni “so’z bilan mavjud bo’lgan inson” g’oyasida namoyon bo’lgan bo’lsa, keyinchalik Sharq mumtoz adabiyotida bu g’oya “kalom”ga, ya’ni ilohiy so’zga asoslangan umumbashariy tafakkurga aylangan.

G’arbda *homo poetikus*ni chuqur nazariy asoslab bergan olimlardan biri, fransuz fenomenologi va faylasufi Pol Rikur (Paul Ricoeur) bo’lib, u o’zining “Talqin nazariyasi: nutq va ortiqcha ma’no” kitobida badiiy so’z va uning ma’nolari haqida chuqur mulohazalar keladi. Unga ko’ra, “*homo poetikus* – bu so’zning ichki qatlamlarini, yashirin konnotatsiyalarini ochib beruvchi, metaforani bir vaqtning o’zida estetik, semantik va ontologik maydonga olib chiqadigan mavjudotdir” (Ricoeur 1976, 81). Qisqa qilib aytganda, “*inson*

tafakkurining ontologik maydoni” dir. Rikurning fikricha, metafora – bu faqat stilistik bezak emas, balki haqiqatga yoʻl ochuvchi kognitiv harakatdir.

Homo poeticus, Rikur talqinida, mavjudlikni oddiy tilda emas, balki badiiy obraz va poetik tilda anglaydi. Shoirning metafora yaratish salohiyati – bu mavjudlik bilan tafakkur oʻrtasidagi “egri koʻprik” dir. Rikur metaforani “yangi haqiqat yaratish vositasi” deb ataydi va ijodkorni aynan shu jarayonni amalga oshiruvchi subyekt sifatida koʻradi. Pol Rikurning nazariyasiga koʻra, homo poeticus quyidagi vazifalarni bajaradi:

- borliqni badiiy idrok etadi;
- metaforalar orqali reallikni keng tasvirlaydi;
- poetik til orqali insoniyatni yangi tafakkur ufqlariga olib chiqadi;
- semantik ortiqcha maʼnolarni madaniy tajriba bilan uygʻunlashtiradi.

Demak, Rikur nazariyasida homo poeticus – bu shunchaki shoir emas, balki yangi maʼno yaratuvchi, metafizik tafakkur egasi boʻlgan inson timsolidir.

Polyak adabiyotshunosi Yan Parandovskiy esa *homo poeticus*ni “oʻz hayotini ham estetik shakl sifatida quruvchi inson” deb taʼriflaydi. Parandovskiyning “Soʻz kimyosi” asarida u shoirni “ruhiy tajribaning eng nozik manzaralarini soʻz orqali shakllantira oluvchi mavjudot” sifatida tasvirlaydi. Bu fikr *homo poeticus* konsepsiyasining mohiyatiga toʻla mos tushadi: **ijodkor nafaqat tafakkur qiladi, balki hayotni badiiy shaklda qayta yaratadi**. Yan Parandovskiy homo poeticusni shunday tasvirlaydi: “Adabiyotda inson qalbini shu qadar yuqori qoʻygan holda, uning aʼzoyi-badaniga bir qadar pepisandlik bilan qaraydi. Mana, necha asrdirki, unda insonning homo poeticus – poetik odam deb atash mumkin boʻlgan oʻziga xos bir turi yashab, rivojlanib keladi. Uning tashqi koʻrinishi, qiyofasi eng mayda tafsilotlarigacha, yaʼni Petroniyga xos boʻlgan ideal darajadagi mutanosiblikda ishlab chiqilgani holda, Kvazimoda kabi shakl jihatdan badbashara qilib oʻzgartirilgan. Biroq tananing barcha aʼzolari bir xilda, birday ahamiyatga ega emas. Qoʻl-oyoqlar – ularsiz ish bitmaydi: “homo poeticus” yuradi, yuguradi, quchadi, mahkam qisadi... uning qoʻllari qurolning har qanaqasi bilan tanish.

Ko'pincha qo'llar, ayniqsa, ayollarning qo'llari go'zal she'rlarga mavzu bo'ladi, lirika qo'llarni madh etishda bitmas-tugunmasdir...

"Homo poetikus" kuladi, yig'laydi, lablari doim harakatda: qichqiradi, oh-voh qiladi va juda ko'p gapiradi, biror marta ham tutilmay soatlab gapira oladi, jummalarni bekami-ko'st tuzgan va grammatika qoidalariga mutlaq amal qilgan holda nazm va nasrda ham so'zlay oladi." (Парандовский 2022, 248-249)

Rus nazariyotchisi Mixail Baxtin esa ushbu konsepsiyani romanning dialogik tabiati orqali tushuntirib, ijodkor shaxsni polifonik (ko'p ovoqli) xarakter va tarixiy muhit bilan doimiy aloqada bo'lgan subyekt sifatida tasvirlaydi. Olimning fikricha, shoirning nutqi – bu tarixiy, madaniy va falsafiy jarayonlarning bir nuqtada jamlanishi bo'lib, ijodkor shaxs aynan shu kontekstda mustaqil pozitsiyaga ega dialogik tafakkur egasi sifatida shakllanadi.

Badiiy ijodda nemis ma'rifatparvar mutafakkiri Iohann Volfgang Gyote fenomenidagi homo poetikus konsepsiyasi ham eng murakkab va ko'p qirrali shakllardan biridir. Uning "Faust" tragediyasi ijodkor inson – ya'ni *homo poetikus*ning doimiy izlanish, iztirob, bilimga tashnalik, hayotdan ma'no izlashdagi dramatik holatini ifodalaydi. Gyotening o'zi bu asarni yozishda umrining katta qismini sarflagan – bu esa uning ijodiy konsepsiyasining qanchalik chuqur va falsafiy ekanligini ko'rsatadi. "Faust"ning bosh qahramoni tafakkurga chanqoq, ruhiy qoniqmaslik holatida yashovchi, bilim va haqiqatni topmoqchi bo'lgan ijodkor shaxsdir. U ilm-fan, sehr, din, tabiat, san'at, hatto jin va farishtalar bilan muloqot qiladi, ammo qalb tinchligini, ichki halovatni topa olmaydi. Homo poetikus Gyote talqinida – nainki ruhiy sezgi, balki tafakkur orqali muttasil o'zgarib boruvchi ongdir. Gyote ijodkor shaxsiga bir yoqlama baho bermaydi, u ijodkorni ham sharaflaydi, ham tanqid qiladi, ham unga rahm qiladi. Faust – bu kamolotga yo'l olgan insondir: u xatoga yo'l qo'yadi, lekin baribir o'sadi, o'sib boraveradi. Gyote uchun homo poetikus – bu hayotni tushunish, uni shakllantirish, unga ta'sir etish istagida yondashadigan ongli, faol, tafakkurli insondir. Uning har bir harakati, so'zi, iztirobi – bu ma'naviy o'sish pillapoyasidir.

Shunday qilib, Gyote ijodida homo poetikus – bu borliqni shubha, tafakkur, tanlov, kurash va ruhiy o'zgarishlar orqali anglaydigan, oxir-oqibatda o'zini topadigan inson timsolidir. "Faust" asarida

homo poetikusni bilimga tashna, g'am va iztirobda yashovchi, ammo o'z qadrini topishga harakat qiluvchi inson sifatida aks ettiradi. Faust – bu metafizik izlanishda doimiy harakatdagi shaxsdir. Gyote ijodida homo poetikus – bu o'zini tanimoqchi, borliqni anglamoqchi va o'z ruhini yaratuvchanlik, teran tafakkur orqali ozod etmoqchi bo'lgan inson obrazidir.

O'tgan asrda shakllangan "homo poetikus", ya'ni ijodkor inson, poetik odam, so'z orqali borliqni idrok etuvchi va uni o'zgartiruvchi shaxs konsepsiyasi, aslida Sharq mumtoz adabiyoti uchun olamshumul yangilik emas. Zotan, ayni konsepsiya bilan klassik adabiyotni talqin qilish ijod estetikasining ayrim qirralarini ochishda qo'l keladi. Ayniqsa, Sharq mumtoz adabiyotining ikki ulug' siymosi – Jaloliddin Rumiy va Alisher Navoiy ijodida homo poetikus obrazi o'zining nazariy va badiiy talqini bilan ajralib turadi. Sharq mumtoz adabiyotining bu ikki buyuk namoyandalari ijodida ayni tushuncha chuqur ma'rifiy, falsafiy va estetik ma'nolar bilan boyitilgan.

Alisher Navoiy o'z asarlarida ijodkorlikni ilohiy ilhom, axloqiy poklik, insoniy mas'uliyat va ruhiy yuksalish bilan uyg'un holda talqin etadi. Hazrat Navoiyning ijodida poetik odam (*homo poetikus*) konsepsiyasi insonning komillikka yetishidagi asosiy shart sifatida ko'riladi. Uning fikricha, ijodiy jarayon insonni faqat estetik zavqqa yetaklamaydi, balki uni ma'naviy va axloqiy kamolot sari ham olib boradi. Navoiy "Xamsa" va boshqa yirik asarlarida insonning yaratuvchanligini uning ma'naviy kamolotga yetishidagi muhim omil sifatida ko'rsatadi. Navoiy ijodiy jarayon orqali inson o'zligini anglab yetishi, ilohiy mohiyat bilan uyg'unlashib, "komil inson" darajasiga ko'tarilishi mumkinligini ta'kidlaydi, ayni holatni bosh konsepsiya o'laroq ijod markaziga qo'yadi.

Navoiy ijodida *homo poetikus* konsepsiyasi so'z, she'r, ilhom, shoirlik masalalari bilan uzviy bog'liqdir. U shoirlik mas'uliyatini his qiluvchi, so'zda ilohiy haqiqatni aks ettirishga intiluvchi inson sifatida gavdalanadi. Navoiyning "Xamsa", "Lison ut-tayr" va boshqa asarlaridagi badiiy obrazlar, "Xazoyin ul-maoniy" devondagi g'azallari aynan shu konsepsiyani yoritadi. Navoiy shoirni estetik ijodkor emas, balki jamiyatning ma'naviy qomusi sifatida tasvirlaydi. Uning "Lison ut-tayr" asarida esa badiiy obrazlar orqali

ruhiy sayohat va ilohiy haqiqatni izlovchi *homo poetikus* timsoli yaratiladi.

Masalan,

*Borg'ali ul husn ganji g'am buzug' ko'nglumdadur,
Ajdaho evi bizing vayrona bo'ldi oqibat.*

(“G’aroyib us sig’ar” 72-g’azal)

Bu baytda Navoiy “husn ganji” – go’zallik xazinasining g’ami endi uning qalbini buzgani, vayrona qilgani haqida yozadi. Bu vayrona qalb esa – ijodkor qalbi. Bunday yondashuvda *homo poetikus* – bu g’am bilan yashovchi, g’am orqali ilhomlanadigan, so’z orqali ruhiy iztirobini badiiy xazina (ganj)ga aylantiruvchi shaxsdir.

Chekma un, ohim ko'r, ey Majnunki, bulbul ko'p fig'on

Chekti, o'rtangan vale parvona bo'ldi oqibat.

(“G’aroyib us sig’ar” 72-g’azal)

Mazkur baytda esa shoir ichki azobini ochiq tasvirlaydi. U o’zining fig’oni, iztiroblarini Majnunga qiyos qiladi – bu orqali shoir o’zini *homo poetikus*, ya’ni g’am va ohdan she’r yaratuvchi ruhiy mavjudot sifatida ko’rsatadi.

“Parvona” – fano va ilohiy ilhomga sho’ng’igan shoirning metaforasidir. Shoir ishq yong’inida yonadi va o’zini yo’qotadi, ammo bu yo’qotish o’zini topish yo’lidir. Bu talqin “Lison ut-tayr”dagi Shayx San’on obrazini eslatadi. Shayx San’on ham Navoiy talqinidagi *homo poetikus* konsepsiyasidir.

Bu Sharq badiiy tafakkuridagi *homo poetikus*: u so’z bilan nafaqat go’zallik yaratadi, balki Haqqa eltuvchi yo’lni bosadi. Ilhom manbayi – bu g’am, lekin natija esa – badiiy go’zallik.

Mavlono Jaloliddin Rumiy ijodida poetik odam insonning mohiyatan ilohiy ishqqa yo’g’rilgan mavjudot ekanini ta’kidlaydi. Rumiy uchun insonning mavjudligi ijod va muhabbat orqali haqiqiy mohiyatini topadi. U insonni nafaqat oddiy mavjudot, balki poetik shakllanish, izlanish va yaratish jarayonining markazidagi subyekt sifatida tasavvur qiladi. “Masnaviyi ma’naviy” va “Devoni Kabir” kabi asarlarida Rumiy insonning mohiyatini ijod orqali anglash imkonini beradi, ijod insonning asl mohiyatini ochib beruvchi vosita sifatida ko’rinadi. Rumiy insonning ijodiy faoliyatini uning ruhiy kamolot sari yo’lidagi asosiy vosita sifatida ko’rib, insonni Allohga eltuvchi ilhom manbayini she’riyat orqali izohlaydi.

Mavlono Jaloliddin Rumiyning “Masnaviy Ma’naviy” asarida shoir – ilhomni Haqdan oluvchi va uni kalom orqali insoniyatga yetkazuvchi ilohiy vositachi sifatida gavdalanadi. Rumiya homo poetikus – bu ruhiy uygʻonish holatida yashovchi, soʻz orqali ilohiy haqiqatni inson qalbiga yetkazuvchi mavjudotdir. Uning gʻazallarida ilhom, sheʼr, qalb, ishq va Haq oʻrtasida uzviy bogʻliqlik mavjud.

Rumiy va Navoiy ijodida umumiy jihatlar shundaki, ikkala shoir ham insonni tabiatidagi ijodiy imkoniyatlarini ochish orqali haqiqiy mohiyatini topishga chaqiradi. Ijod inson ruhiyatining yuksalishiga yordam beradigan, uni estetik va maʼnaviy jihatdan boyitadigan asosiy omil sifatida talqin qilinadi. Insoniyatning mavjudligi sheʼriyat orqali anglanadigan, estetik shakllarda namoyon boʻladigan ijodiy jarayon sifatida koʻriladi.

Demak, ushbu kichik tadqiqotda qoʻyilgan nazariy muammo va amaliy tahlillardan kelib, quyidagi ilmiy xulosalarni ulgari surish mumkin:

1. *Homo poetikus*ning nazariy asoslari va ijoddagi talqinlaridan kelib chiqib, oʻziga xos belgilari sifatida quyidagilarni qayd qilib qoʻyish lozim:

- a. soʻzga ilohiy yoki estetik kuch sifatida munosabatda boʻladi;
- b. tashqi viqealarni emas, ichki kechinmalarni ifoda etadi;
- c. simvol, obraz, metaforalar orqali fikr yuritadi;
- d. soʻz orqali borliqni badiiy qayta yaratadi;
- e. ijodkorlik – hayotiy vaziyat va ruhiy holat badiiy tasvirlaydi.

2. Navoiy va Rumiy ijodida aks etgan “homo poetikus” konsepsiyasi insoniyatning ichki va tashqi dunyosini ijod orqali uygʻunlashtirishga qaratilgan chuqur falsafiy-adabiy qarashlarni oʻzida mujassam etadi. Bu ijodiy falsafa Sharq adabiyotida insonning haqiqiy mohiyatini kashf etish va oʻzlikni anglashning muhim vositasi sifatida namoyon boʻladi.

3. Homopoetikus–busoʻzorqaliHaqniizlovchi,qalbniiyugʻotuvchi, jamiyatga maʼnaviyat baxsh etuvchi insondir. U adabiyotda ijodkor obrazini inson ongning yuksak bosqichi sifatida koʻrsatadi. Navoiy va Rumiy bu obrazni ruhiy poklanish, Haqqa yaqinlik va maʼnaviy yetuklik orqali ifoda etadi va ayni konsepsiya har ikki mutafakkir ijodida badiiy-falsafiy darajada mustahkamlanadi.

Adabiyotlar

1. Alisher Navoiy. *Xazoyin ul-maoniy*. G'aroyib us-sig'ar. – Toshkent: Fan, 1987.
2. Алишер Навоий. *Лисон ут-тайр*. – Тошкент: Гафур Ғулом, 2019. – 288 б.
3. Бахтин, М. М. Проблемы поэтики Достоевского / М.М.Бахтин. – 4-е изд. – Москва: Советская Россия, 1979. – 318 с.
4. Gyote I.V. Faust. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2022. – 528 b.
5. Paul Ricoeur. *Interpretation Theory: Discourse and the Surplus of Meaning*. Fort Worth: Texas Christian University Press, 1976. – 107 p.
6. Жўрақулов У. Алишер Навоий “Хамса” сида хронотоп поэтикаси. / Монография. – Тошкент: Зиё-нашр, 2016.
7. Жўрақулов У. “Ҳайрат ул-аброр”да наът / “Алишер Навоий ва ХХI аср” мавзусидаги халқаро илмий-назарий анжуман материаллари. – Тошкент: Машхурпресс, 2020. – Б. 81-83.
8. Парандовский, Я. Сўз кимёси: бадиа-эссе. – Тошкент: Янги аср авлоди, 2022. – 464 б.
9. Асадов М. Альбер Камю ва Хуршид Дўстмуҳаммад прозасида абсурд қаҳрамон муаммоси/ “Сўз санъати сўзлиги”, 3 жилд, 2-сон. Тошкент. 2020 йил. – Б.117-126.